

POSTOVKO
(*Falco tinnunculus*) med prebujanjem iz splošne plinske anestezije rahlo ovijemo v brisačo.

foto: Arhiv Ambulante za ptice, male sesalce in plazilce (APMP), Inštitut za perutnino, ptice, male sesalce in plazilce, VF

VETERINARSKA OSKRBA PROSTOŽIVEČIH PTIC

// Joško Račnik, Marko Zdravec

V Ambulanti za ptice, male sesalce in plazilce na Veterinarski fakulteti se pri vsakodnevnem delu pogosto srečamo s poškodovano, oslabeo ali bolno prostoživečo ptico. Med najpogostejšimi vzroki za veterinarsko oskrbo so poškodbe ptice zaradi naleta ob različne ovire (vozeči avtomobil, okno, ograja) ter napada mačke ali kake druge živali. Žal so ptice mnogokrat tudi ustreljene s strelnim orožjem. Včasih pa tudi prostoživeče ptice obolijo za različnimi infektivnimi boleznimi, med katerimi so pogoste bakterijske in parazitske okužbe. Najpogostejše vrste ptic, ki potrebujejo veterinarsko pomoč, so domači golob (*Columba livia domestica*), siva vrana (*Corvus cornix*), kos (*Turdus merula*), kanja (*Buteo buteo*), postovka (*Falco tinnunculus*), labod grbec (*Cygnus olor*) in tudi mnoge druge.

OSKRBA POŠKODB

Pri pticah pogosto ugotovimo poškodbe mehkih tkiv in zlome kosti različnih delov telesa, nemalokrat pa oboje. Pri poškodbah mehkih tkiv najprej natančno pregledamo mesto poškodbe, očistimo rano in ustavimo krvavitev, če obstaja. Majhne poškodbe oskrbimo z manjšo toaleta in razkuževanjem, večje rane pa je treba očistiti, kirurško odstraniti odmrlo tkivo in po potrebi tudi sešiti. Pri tem se izogibamo odstranjevanja perja z večje površine. Poškodbe trdih tkiv, predvsem zlome dolgih kosti peruti in nog, poskušamo v čim krajšem času imobilizirati. S tem preprečimo nadaljnje poškodbe mehkih tkiv, ki lahko nastanejo s premiki ostrih koncev prelomljenih kosti. Zelo pogosto zlome

kosti zdravimo s kirurškim posegom (osteosinteza), pri katerem s posebnimi žicami, vijaki in iglami naravnamo in stabiliziramo kost, da se lahko ustrezno zaceli.

INTENZIVNA TERAPIJA BOLEČINE, OKUŽB IN DEHIDRACIJE

Blaženje bolečine je pomemben del veterinarske pomoči poškodovani prostoživeči ptici. Tope poškodbe od udarcev, zlomi kosti, obsežna vnetja so lahko zelo boleči. Protibolečinska zdravila najpogosteje apliciramo v prsno mišico, pa tudi po sondi v golšo ali žlezni želodec. Okužbe ran in drugih delov telesa zdravimo s širokospektralnimi antibiotiki.

Bolne prostoživeče ptice so pogosto dehidrirane. Stopnjo dehidracije lahko ugotovimo s klinično oceno stanja ptice ter z laboratorijskimi preiskavami krvi. Dnevna vzdrževalna količina tekočine je pri večini ptic okoli 50 ml/kg telesne mase (5 % telesne mase). Ocena je uporabna v klinične namene. Mnoge manjše vrste ptic potrebujejo večje količine tekočine na kilogram telesne mase v primerjavi z večjimi vrstami, tako 10 do 20 g težka ptica potrebuje okoli 50 % telesne mase tekočine na dan. Najprimernejši pripravki za nadomeščanje izgubljene tekočine so sterilne, uravnotežene infuzijske raztopine (0,9 % NaCl). Tekočino moramo pred aplikacijo ustrezno ogreti na telesno temperaturo ptice. Apliciramo jo lahko s sondo v golšo, v žlezni želodec ali injekcijsko v podkožje ali v ustrezno veno oz. žilo dovodnico. Tako kot tekočino lahko s sondo vnašamo tudi hrano in zdravila. Ker gre za učinkovit, hiter in relativno varen postopek, se pogosto odločimo zanj. Količina tekočine, ki jo lahko prenesemo ptici v golšo ali žlezni želodec, je odvisna od velikosti ptice in razvitosti golše. Taščici (*Erithacus rubecula*) lahko na ta način apliciramo do 0,5 ml, kosu 1 do 2 ml, sivi vrani do 10 ml, kanji do 30 ml, sivi čaplji (*Ardea cinerea*) do 100 ml in labodu grbcu do 500 ml tekočine na enkrat. Injekcijsko lahko vnesemo tekočino ali zdravila v podkožje dimeljske gube ali v podkožje na hrbtni strani vratu. Podkožna aplikacija tekočine najpogosteje ne zadostuje pri zelo oslabilih in dehidriranih pticah. Pri teh je najbolje vstaviti tekočino v ustrezno veno.

NADOMEŠČANJE HRANILNIH SNOVI

Preden jih najdemo, večina poškodovanih in oslabiljenih prostoživečih ptic že nekaj časa ni uživala hrane. Za takšne ptice je najboljšje, da jim po začetni stabilizacijski tekočinski terapiji z elektroliti in glukozo ter različnimi komercialnimi pripravki z vsebnostjo aminokislin, mineralov in vitaminov apliciramo tekočo hrano s sondo v golšo ali žlezni želodec. Uporabimo lahko različne komercialne pripravke, razvite za asistiranje hranjenje oslabilih in bolnih živali. Glede uporabe se držimo navodil proizvajalcev in najnovejših priporočil iz literature.

KAJ PA ANESTEZIJA?

Natančen klinični pregled, pregled in čiščenje rane, odvzem krvi ali rentgensko slikanje ptice nimalokrat lahko opravimo samo v splošni anesteziji. Najpogosteje uporabimo inhalacijsko anestezijo. Mešanico hlapnega anestetika in kisika lahko dovajamo z obrazno masko. Če je anestezija kratka, jo vzdržujemo samo z masko, pri daljših anestezijah pa je najboljšje, da ptico intubiramo (vstavimo cevko v sapnik). Intubacija je pri večini vrst ptičev preprost postopek, ker lahko vhod v sapnik dobro vidimo. Med anestezijo natančno nadzorujemo življenjske funkcije ptice. Globino anestezije lahko ocenimo z delovanjem ali nedelovanjem različnih refleksov ter globino in frekvenco dihanja. Delovanje srca oslušujemo s stetoskopom. Med anestezijo vzdržujemo telesno temperaturo ptice z ogrevanjem. Uporabimo lahko grelne blazine in druge vire toplote (termofor, plastične steklenice s toplo vodo, napolnjene zaščitne rokavice s toplo vodo), ki jih namestimo pod in okoli ptice. Po končanem posegu ptice prebujamo v mirnem okolju. Večina jih držimo v roki, rahlo ovite v brisačo. Nekatere vrste ptic, predvsem večje ujede, pa najpogosteje pustimo, da se prebudijo v manjšem prostoru brez ovir. S tem preprečimo poškodbe, ki lahko nastanejo zaradi vznemirjanja in upiranja ob prebujanju.

Rentgenska slika desne peruti **SREDNJEGA DETLA** (*Dendrocytes medius*). Zlomljeno nadlahtnico smo oskrbeli s kirurškim posegom, t.i. osteosintezo, pri kateri smo s posebnimi iglami naravnali in stabilizirali kost, da se je lahko ustrezno zacelila.

foto: Arhiv RTG (Klinika za male živali, VF)

Rentgensko slikanje poškodovane **KOZAČE** (*Strix uralensis*) v splošni plinski anesteziji

foto: Arhiv APMP, Inštitut za perutnino, ptice, male sesalce in plazilce, VF

Ugotavljanje količine O_2 , CO_2 in drugih snovi v krvi pri kmečkih lastovkah (*Hirundo rustica*) med jesensko selitvijo

foto: Nina Cizej

ALI LAHKO PTICI ODVZAMEMO KRI?

V namene diagnostike in ugotovitve zdravstvenega stanja lahko ptici odvzamemo različne vzorce. Kri odvzamemo s punkcijo primerne vene. Izbor primerne vene je odvisen od vrste ptice. Pri majhnih vrstah (ptice pevke) najpogosteje odvzamemo kri s punkcijo vene na vratu, pri racah in pticah, večjih od 100 g, pa najpogosteje s punkcijo vene na nogi. Kri lahko uporabimo za biokemijske, hematološke, serološke ali druge preiskave. Pticam lahko odvzamemo tudi različne brise (bris kloake, bris sapnika, bris kljunske votline in golše) v namene diagnosticiranja različnih bolezni. Uporabljamo brise ustrezne velikosti, da se izognemo morebitnim poškodbam. Odvzamemo tudi vzorec s perja ali s kože za dokaz morebitnih zunanjih zajedavcev. Mikroskopsko lahko pregledamo tudi iztrebek za morebitno prisotnost notranjih zajedavcev, ki so pogost vzrok oslabelosti in shujšanosti prostoživeče ptice.

RENTGENSKA SLIKA - NEPOGREŠLJIV DIAGNOSTIČNI PRIPOMOČEK

Rentgenska diagnostika je zelo pomembna pri diagnostiki prisotnosti morebitnega izstrelka in/ali poškodb skeleta ptic (zlomi kosti, izpahi sklepov...). V veliko pomoč nam je pri oceni poškodbe, napovedi ozdravitve ter sledenju celjenja zlomov med zdravljenjem. Tudi različni metabolični patološki procesi (rahitis, zaostalo jajce ...) se lahko lepo

Med bolnišnično oskrbo je prostoživeča ptica nameščena v varen, miren in dovolj velik prostor, da si lahko pretegne peruti in se neovirano obrača. Po veterinarski pomoči in stabilizaciji jo čim prej izpustimo na prostost ali premestimo v zatočišče za prostoživeče živali.

Poškodovana MALA UHARICA (*Asio otus*) pri kliničnem pregledu med bolnišnično oskrbo

foto: Arhiv APMP, Inštitut za perutnino, ptice, male sesalce in plazilce, VF

DLESK (*Coccothraustes coccothraustes*) v splošni plinski anesteziji med pripravo na manjši kirurški poseg

foto: Arhiv APMP, Inštitut za perutnino, ptice, male sesalce in plazilce, VF

vidijo na rentgenski sliki. Ptico lahko rentgeniziramo brez ali s splošno anestezijo. Z uporabo anestezije zmanjšamo stres živali na najmanjšo možno mero, žival lahko slikamo v zelenem položaju in tudi osebe, ki sodeluje pri diagnostiki, je zaščiteno pred RTG žarki.

Rentgenska slika
SRŠENARJA (*Pernis
apivorus*) z zlomljeno
desno nadlahtnico
foto: **Arhiv RTG (Klinika
za male živali, VF)**

BOLNIŠNIČNA OSKRBA

Med bolnišnično oskrbo mora biti ptica nameščena v prostoru, ki je ustrezno velik in opremljen za njeno vrsto, za njeno obliko poškodbe ali bolezni. Prostor mora biti dovolj velik, da si ptica lahko pretegne peruti in neovirano obrača. V prostoru ne sme biti ovir, s katerimi bi si ptice poškodovale perje. Lahko jim priskrbimo tudi palice ali kose lesa, na katerem stojijo in se počutijo varne.

Ptice namestimo v mirnem prostoru, brez prisotnosti plenilcev (mačka, kača) in hrupa (treskanje z vrati, lajež psov). Stika s človekom je kar se le da malo. Na voljo jim je sveža, čista voda in ustrezna hrana, če jo le lahko zauživa. Temperatura v prostoru je vrsti ptice primerna. Podhlajene ptice je treba dodatno ogrevati v primernem prostoru z ustrezno temperaturo (inkubator) ali s termofori, napolnjenimi s toplo vodo. Med kratko hospitalizacijo je treba ptico vsak dan tehtati, jo klinično pregledati in ustrezno oskrbeti, če stanje to zahteva. Najbolje je, da se ptica po veterinarski pomoči in stabilizaciji čim prej izpusti na prostost

ali premesti in namesti v zatočišče za prostoživeče živali, kjer se zdravljenje in predvsem rehabilitacija nadaljujeta.

Literatura:

- COLES, B.H. (2007): Essentials of Avian Medicine and Surgery. – Blackwell Publishing, Oxford.
- GOSDEN, C. (2004): Exotics and Wildlife. – A Manual of Veterinary Nursing Care. – Butterworth Heinemann, Edinburgh.
- MULLINEAUX, E., BEST, D., COOPER, J.E. (2003): Wildlife Casualties. – Gloucester, BSAVA.
- RAČNIK, J., ZADRAVEC, M. (2016): Prva veterinarska pomoč poškodovanih, bolnih in oslabeledih prostoživečih ptic. V: *Prostoživeče ptice v Sloveniji: od biologije do veterinarske oskrbe: zbornik referatov*, Predkongresni dan, 29. simpozija o aktualnih boleznih malih živali, Portorož, 7. april 2016. Ljubljana: Slovensko združenje veterinarjev za male živali.
- STOCKER, L. (2005): Practical wildlife care. – Blackwell Publishing, Oxford.
- VREZEC, A. (2016): Vzroki pogina pri prostoživečih pticah in njihova biologija: vidik muzejskih evidenc. V: *Prostoživeče ptice v Sloveniji: od biologije do veterinarske oskrbe: zbornik referatov*, Predkongresni dan, 29. simpozija o aktualnih boleznih malih živali, Portorož, 7. april 2016. Ljubljana: Slovensko združenje veterinarjev za male živali.

DR. MARKO ZADRAVEC
je veterinar v Ambulanti za ptice, male sesalce in plazilce, Inštituta za perutnino, ptice, male sesalce in plazilce na Veterinarski fakulteti Univerze v Ljubljani, kjer opravlja klinično in pedagoško dejavnost. Raziskovalno se ukvarja s pomenom protozoarnega parazita *Trichomonas gallinae* pri pticah in vlogi adenovirusov pri pticah, ki je bila tudi tema njegove doktorske dizertacije.
foto: **Arhiv Ambulante za ptice, male sesalce in plazilce**

DR. JOŠKO RAČNIK je veterinar specialist za medicino ptic, malih sesalcev in plazilcev in vodja Ambulante za ptice, male sesalce in plazilce, Inštituta za perutnino, ptice, male sesalce in plazilce na Veterinarski fakulteti Univerze v Ljubljani. V okviru svojega dela opravlja klinično, pedagoško in raziskovalno dejavnost na področju ptic, malih sesalcev in plazilcev. Tema njegove doktorske dizertacije je bila raziskovanje pojavnosti aviarne influence in bolezni zahodnega Nila pri pticah v Sloveniji. Je tudi nosilec diplome evropskega kolegija za zoološko medicino v kategoriji prostoživečih živali – dipl. ECZM (WPH).
foto: **Arhiv Ambulante za ptice, male sesalce in plazilce**

DOMAČI GOLOB
(*Columba livia domestica*) je ena najpogostejših ptic, ki potrebuje veterinarsko pomoč.
foto: **Tomi Trilar**